

УДК 376:378

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23>**Г. Й. ШЕВЧУК**

кандидат історичних наук,
доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
Електронна пошта: gannanulp@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-9688-2305>

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проаналізовано головні виклики, що постають перед закладами вищої освіти під час здійснення інклюзивного навчання. Впровадження інклюзивного навчання, безумовно, є позитивною тенденцією розвитку української системи освіти, оскільки з кожним роком дедалі більша кількість осіб із особливими освітніми потребами має змогу здобувати знання та соціалізуватися. Розглянуто нормативно-правову базу навчання осіб із особливими освітніми потребами. Завдяки нормативним і законодавчим реформам інклюзивна модель освіти стає все більш реальною за умови правильного розуміння суті і необхідності інклюзії усіма учасниками освітнього процесу та суспільством загалом. Досліджено ключові аспекти організації інклюзивного освітнього середовища, професійної підготовки викладачів до роботи в нових умовах, психолого-педагогічні засади інклюзивного навчання і соціокультурної адаптації студентів. Системний характер змін передбачає реструктуризацію освітнього простору ЗВО відповідно до індивідуальних можливостей молоді з ООП. Ця структурна трансформація навчання передбачає довгостроковий, поетапний і дороговартісний процес із метою вирішення актуальних соціальних проблем усіх учасників інклюзивної освіти. Кардинальні зміни освітнього простору пов'язані, з одного боку, з формуванням доступного середовища, універсальним дизайном інфраструктури, наявністю спеціальних пристроїв для різних категорій студентів, а з іншого – з формуванням інноваційних структурних і змістовних аспектів цілісного педагогічного процесу, оформленням нового «сегмента» інклюзивної освіти за рахунок паралельного втілення професійно-освітніх і реабілітаційно-розвивальних технологій. Визначено напрями вдосконалення процесу інклюзії у закладах вищої освіти на основі аналізу досвіду країн Європи. Серед перспективних напрямів розвитку інклюзивної вищої освіти насамперед потрібно виділити проведення систематичної роботи із залучення студентів із ООП до навчання за різними спеціальностями, популяризацію здобуття вищої освіти особами з ООП, грамотну профорієнтаційну роботу зі школярами вразливих категорій.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище, особи з особливими освітніми потребами, вища освіта, безбар'єрне середовище.

Вступ. Поняття «інклюзія» в Україні вже не нове і нині закріпилося у системі освіти. Інклюзивна освіта є педагогічною інновацією і водночас вимогою не лише часу, але й одним із міжнародних зобов'язань держави внаслідок ратифікації Конвенції ООН про права людей із інвалідністю. Впровадження інклюзивного навчання, безумовно, є позитивною тенденцією розвитку української системи освіти, оскільки з кожним роком дедалі більша кількість осіб із особливими освітніми потребами (ООП) має змогу здобувати знання та соціалізуватися. Але для того, щоб інклюзивна модель освіти могла стати повною реальністю, не досить тільки нормативних або законодавчих реформ, потрібно правильно розуміти суть і необхідність інклюзії усіма учасниками освітнього процесу і суспільством загалом.

Нині державна освітня політика у сфері розвитку інклюзії здебільшого орієнтована на активізацію її впровадження у закладах дошкільної та загальної середньої освіти. Водночас випускники шкіл із особливими освітніми потребами, бажаючи продовжити навчання, одразу стикаються з проблемою вибору закладу вищої освіти (ЗВО), оскільки більшість із них не адаптовані до індивідуальних особливостей таких студентів. Нині заходи з розвитку безбар'єрної інфраструктури обмежуються встановленням пандусів, іноді спеціальних ліфтів. Створення інклюзивного освітнього середовища охоплює не лише забезпечення доступності до приміщень навчального закладу, але й методи і технології спільного навчання з іншими здобувачами освіти із застосуванням особистісно орієнтованого підходу.

У ЗВО мають бути всі зручності, починаючи з пандусів і поручнів та закінчуючи тактильними покажчиками для осіб із порушеннями зору для того, щоб студенти з особливими освітніми потребами могли користуватись усіма ресурсами так само, як інші здобувачі освіти. Без постійного фінансування розвиток інклюзії неможливий. Потрібно передбачити й механізми подальшого навчання і працевлаштування таких громадян. Йдеться про рівноправність, створення можливостей для кожної людини брати участь у житті колективу і суспільства загалом. Усе суспільство повинно бути пронизане поняттям і прийняттям концепції інклюзії.

Аналіз досліджень і публікацій. Інклюзія у закладах вищої освіти є предметом наукових пошуків низки українських науковців, таких як А. Аріщенко, А. Колупаєва, О. Таранченко, О. Литвинова, І. Стадницька, І. Малишевська, Н. Ашиток та багатьох інших. Вивченню закордонного досвіду здійснення інклюзивного навчання присвячені праці О. Продіус, Г. Давиденка, А. Вербенця, С. Амірідзе, Л. Журавльової. Однак інклюзивне навчання в більшості закладів вищої освіти України лише починає впроваджуватися, тому потребує подальшого наукового вивчення, а саме шляхів рішення тих проблем, які стримують його розвиток.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження головних проблем здійснення інклюзивного навчання у закладах вищої освіти України та визначення напрямів удосконалення процесу інклюзії на основі аналізу досвіду країн Європи.

Виклад основного матеріалу. Серед соціально-педагогічних інновацій на сучасному етапі розвитку української освіти особливе місце посідає інклюзивне навчання. Інклюзивна освіта дає змогу молоді з особливими освітніми потребами (ООП) утілити свої законні права на навчання на всіх рівнях. Процес інклюзивного навчання у ЗВО сприяє задоволенню однієї із актуальних потреб студентів із ООП – ефективній соціалізації, оскільки відбувається формування оптимальних засобів і ресурсів для побудови та самоорганізації особистої, професійної і громадської діяльності. У межах організації інклюзивного навчання відбувається динамічне й повноцінне наповнення основних сфер соціалізації здобувачів

вищої освіти з ООП: діяльності, спілкування, самосвідомості. Здобуття вищої і професійної освіти сприяє, з одного боку, підвищенню соціальної мобільності й соціально-економічного статусу молоді з ООП, а з іншого – повноцінному розвитку і формуванню особистості молоді особи, її соціальній активності, творчому потенціалу, баченню кар'єрного розвитку.

У 2009 році Україна ратифікувала основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей відповідно до світових стандартів освіти, соціального захисту й охорони здоров'я. Насамперед йдеться про статтю 24 Конвенції ООН про права людей із інвалідністю, згідно з якою держави-учасниці мають забезпечити втілення інклюзивної моделі освіти. Важливим кроком у розвитку інклюзивного навчання в Україні стало ухвалення у 2017 році закону «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб із особливими освітніми потребами до освітніх послуг». Після цього того ж року ухвалено новий Закон України «Про освіту», що закріпив право осіб із ООП здобувати освіту в усіх навчальних закладах незалежно від установлення інвалідності.

Законодавство України визначає інклюзивне навчання як систему освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, урахування багатоманітності людини, ефективного залучення до освітнього процесу всіх його учасників [Закон України «Про освіту», 2017]. Для успішної його організації потрібно створити інклюзивне освітнє середовище, що максимально враховуватиме потреби та можливості осіб із ООП.

Як уже зазначалося, нині державна освітня політика щодо розвитку інклюзії спрямована на її упровадження здебільшого в закладах загальної середньої освіти. Зокрема, станом на 1 січня 2020 року в інклюзивних класах навчалося 19 345 учнів із ООП, що в 7 разів більше, ніж 5 років тому [Інклюзивне навчання]. Водночас, за даними Міністерства освіти і науки України, у закладах професійної, професійно-технічної і вищої освіти інклюзивне навчання запроваджено тільки 2019-2020 навчального року. У зазначений період інклюзивно здобували освіту 1 312 студентів із ООП [Інклюзивне навчання]. За даними Державної служби статис-

тики України, на початку 2019-2020 навчального року у коледжах, технікумах, училищах навчалось 3 274 особи з особливими освітніми потребами, а в університетах, академіях, інститутах – 10 714 таких студентів [Вища освіта в Україні у 2019 році: статистичний збірник]. Отже, впровадження інклюзивної освіти у ЗВО знаходиться на недостатньому рівні. Чинне законодавство України закріплює державні гарантії формування доступного освітнього простору, однак більшість нормативних документів залишаються принципами. Заклади вищої освіти не готові забезпечити студентів із особливими потребами необхідними умовами навчання, передусім йдеться про створення безбар'єрної освітньої інфраструктури, забезпечення психолого-педагогічного та наукового супроводу, створення адаптованих навчальних програм.

Згідно з Порядком організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти, затвердженим Кабінетом Міністрів України 10 липня 2019 року, ЗВО потрібно створити інклюзивне освітнє середовище, застосовувати в освітньому процесі принципи універсального дизайну, забезпечити доступність приміщень, використовувати найбільш прийнятні методи і способи спілкування, зокрема українську жестову мову, шрифт Брайля із залученням відповідних фахівців і педагогічних працівників, а також інші умови, без яких неможливе або ускладнене освоєння освітніх програм студентами з ООП [Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти, 2019]. Варто зазначити, що в українських ЗВО наявна велика диференціація спеціальностей, за якими готують фахівців, а також умов, наукової і матеріальної бази, що створює перешкоди на шляху розвитку інклюзивної освіти. Водночас у Законі України «Про вищу освіту» чітко зазначено, що ЗВО мають не просто створити умови для втілення права на освіту особами з ООП, а забезпечити їм умови для здобуття якісної вищої освіти [Закон України «Про вищу освіту», 2014].

Однією з головних умов навчання осіб із ООП є створення безбар'єрного середовища та відповідне технічне оснащення. Для цього призначені спеціальне обладнання і засоби, що забезпечують доступ до аудиторій і вільне переміщення територією закладу освіти. До

них належать перила, поручні, пандуси, сходові підйомники, автоматичні розсувні двері, спеціалізоване обладнання для санітарних кімнат, адаптовані для студентів із ООП спеціальні меблі для навчальних приміщень. Для студентів, які мають порушення слуху або зору, передбачена низка технічних пристроїв, які полегшують освітній процес. Але можливості придбання і застосування технічних засобів для здобувачів освіти з особливими потребами перешкоджає недостатнє фінансування інклюзивної освіти у ЗВО.

Особливої уваги під час упровадження інклюзії потребує врахування психологічних особливостей студентів із ООП та бар'єри, що виникають за спільного навчання. Після вступу до вишу для таких здобувачів освіти дуже важливим є процес адаптації, що може тривати у різних формах: залучення до культурних програм та екскурсій, створення клубів для спілкування студентів із особливими освітніми потребами. Однак ці заходи не набули поширення частково через невеликий контингент таких студентів і частково через те, що вони не хочуть виділятися і воліють без нагальної потреби не поширювати інформацію про свій стан здоров'я. Вступивши до вишу, студент із ООП повинен самостійно звикнути до нових умов, навантаження, колективу, викладачів, адже у більшості ЗВО поки що немає такої опіки та уваги. Варто наголосити, що нині спеціальні умови для адаптації студентів із ООП не створені, вони змушені самі долати бар'єри і звикати до освітнього середовища. Крім того, не отримала широкого розвитку просвітницька робота зі студентами з питань спільного навчання і надання підтримки однокурсникам із особливими потребами. Соціальна реклама інклюзивної освіти допомагає проілюструвати її основні принципи, але вона суттєво не впливає на суспільні відносини.

Важливим компонентом освітнього середовища є взаємини всередині студентського колективу. Сприйняття осіб із ООП неодноразово у різних групах, що залежить від культури колективу, зрілості студентів, ставлення викладачів, проведення просвітницької роботи, спрямованої на формування лояльного сприйняття осіб із вадами здоров'я і толерантного ставлення до них.

Інклюзивне навчання у закладах вищої освіти на сучасному етапі має таку низку протиріч:

1) між необхідністю формування толерантного соціокультурного середовища, заснованого на визнанні рівних прав осіб із ООП, розумінні, прийнятті та повазі їх відмінностей, та дефіцитом системної соціально-технологічної діяльності з утвердження інклюзивної освіти, популяризації принципів і механізмів соціальної інклюзії;

2) між наданням можливості навчання у ЗВО особам із ООП та відсутністю необхідної системи соціальної допомоги і підтримки на різних етапах опанування професією: як під час вступних випробувань, навчальної, наукової, виховної діяльності, так і на етапі працевлаштування;

3) між переважанням форм групової роботи у ЗВО та необхідністю особистісно орієнтованого навчання осіб із ООП;

4) між необхідністю здійснення інклюзивної освіти студентів із ООП та недостатніми компетенціями науково-педагогічних працівників, їхньої якісної психолого-педагогічної підготовки задля продуктивної соціально-педагогічної взаємодії в умовах, що змінилися;

5) між необхідністю створення спеціальних умов для інклюзивної освіти та обмеженням ресурсів для вирішення низки таких актуальних проблем, як підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників для роботи в інклюзивних групах; залучення до роботи реабілітологів, психологів, сурдоперекладачів; розроблення реабілітаційно-розвивальних технологій; створення спеціального навчально-реабілітаційного підрозділу або групи психолого-педагогічного супроводу; закупівля спеціальних технічних засобів і програмного забезпечення; адаптація навчально-методичних матеріалів тощо.

Системний характер змін передбачає реструктуризацію освітнього простору ЗВО відповідно до індивідуальних можливостей молоді з ООП. Ця структурна трансформація навчання передбачає довгостроковий, поетапний і договарісний процес із метою вирішення актуальних соціальних проблем усіх учасників інклюзивної освіти: студентів із ООП, науково-педагогічного колективу, студентства, сім'ї студента з ООП. Карди-

нальні зміни освітнього простору стосуються, з одного боку, формування доступного середовища, універсального дизайну інфраструктури, наявності спеціальних пристроїв для різних категорій студентів, а з іншого – формування інноваційних структурних і змістовних аспектів цілісного педагогічного процесу, оформлення нового «сегмента» інклюзивної освіти за рахунок паралельного втілення професійно-освітніх і реабілітаційно-розвивальних технологій. Реабілітаційно-розвивальний простір ЗВО в умовах інклюзії – це взаємозв'язок освітнього, наукового, професійного, трудового, культурного, соціального, фізкультурно-оздоровчого середовища, де навчаються, живуть, спілкуються, творять, працюють, відпочивають різні суб'єкти освітнього процесу.

Викладачі і працівники закладів вищої освіти повинні надавати підтримку і допомогу особам із ООП. Однак наразі викладачі не мають повністю сформованих компетенцій для роботи з такими категоріями студентів. Нині навчання у групі студента з інвалідністю є окремим випадком і викладачеві доводиться підлаштовуватися під освітні потреби здобувача освіти. Завдяки впровадженню підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників для роботи зі студентами з ООП викладачі зможуть надати якісну освітню послугу, пояснити навчальний матеріал і встановити контакт зі студентом.

У багатьох українських університетах активно ведеться робота із забезпечення умов для інклюзивного навчання студентів із ООП, зокрема осіб із інвалідністю. Одним із лідерів у здійсненні інклюзивного навчання є Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» – заклад вищої освіти IV рівня акредитації інтегрованого типу [А. Аріщенко, 2018 : с. 381-389]. Запорукою успішного навчання студентів із ООП є організація супроводу, який в університеті здійснюється за такими напрямками: соціальний, технічний, психологічний, педагогічний, фізкультурно-спортивний, медико-реабілітаційний, професійна адаптація та реабілітація. Супровід розпочинається з моменту, коли абітурієнт із ООП звернувся до вишу, та охоплює стадії підготовки до вступу, самого вступу і протягом усього періоду навчання у ЗВО, а також передбачає налагоджений зв'язок із випускниками.

Закордонні дослідження, матеріали міжнародних конференцій, наукових оглядів, нормативні та методичні документи переконливо доводять, що в розвинутих країнах накопичено великий досвід створення рівних умов для здобуття особами з ООП якісної освіти і їх соціальної інклюзії. Інтенсивно здійснюється пошук нових моделей інклюзивної освіти, зокрема спрямованих на розвиток інноваційних підходів до організації навчання осіб із інвалідністю.

Так, у Німеччині, згідно з законодавством, здобувачів вищої освіти з інвалідністю забезпечують спеціальними технічними пристроями, необхідними для повсякденного життя, їм надають соціальну та медичну підтримку, а також послуги державних соціальних служб. Батьки таких студентів оплачують витрати частково і лише в тому випадку, коли їх доходи значно перевищують розмір середнього заробітку. Кожен студент із особливими освітніми потребами має право на вибір навчального закладу; він забезпечений психолого-педагогічним супроводом і залучений до освітнього процесу незалежно від ступеня складності захворювання [Продіус О. І., 2019, С. 86-93].

Успішною є практика залучення студентів із ООП в освітній процес у Великобританії, де, зокрема, зосереджено увагу на адресній матеріальній підтримці [Інклюзивна освіта у вузах Європи: прогрес і проблеми]. Ще з 1993 року введено матеріальну допомогу для здобувачів вищої освіти з інвалідністю. Вона складається з виплат на обладнання, засоби для отримання немедичної допомоги та загальної надбавки. У штатному розкладі Лондонського університету є не тільки посади тьютора і персонального асистента, але і функціонує спеціальний відділ, що розглядає заяви про навчання студентів із ООП, здійснює зворотний зв'язок, надає різноманітну допомогу.

В Університеті Масарика (Чехія) абітурієнту з ООП досить повідомити про свої потреби і підтвердити їх довідками, щоб під нього адаптували іспити [Чеський Університет Масарика: Як зробити навчання доступним для всіх]. Студент має право на те, щоб усі навчальні матеріали були для нього у доступній формі. Водночас є три варіанти допомоги. Стандартні лекції і семінари переводять у зручну для здобувача освіти форму. Функціонує допоміжне навчання,

тобто заздалегідь розроблена універсальна програма, завдяки якій студенти здобувають додаткові навички і знання (наприклад, жестова мова або шрифт Брайля). Крім того, пропонуються додаткові індивідуальні та практично орієнтовані консультації, під час яких викладачі враховують конкретні потреби кожного студента [Чеський Університет Масарика: Як зробити навчання доступним для всіх].

Державна політика з розвитку інклюзивної освіти у вищій школі має бути спрямована не тільки на мотивацію осіб із ООП до здобуття освітнього ступеня, але і враховувати фактори соціуму та їхній вплив на розвиток вищої освіти загалом. Зокрема, заклади вищої освіти, що розвивають інклюзивний простір, отримують студентів, які мають велику мотивацію до професійного навчання, потенційні можливості і здібності яких нерідко перевищують рівень середньостатистичного студента. У підсумку держава отримує не просто дипломованого фахівця, а передусім мотивованого професіонала. Розвиток інклюзивного середовища стає конкурентною перевагою вишу, адже привертає увагу більшості студентів, зокрема під час вступу на спеціальності, що мають малий попит серед абітурієнтів.

Отже, інклюзивна освіта має широкий соціальний аспект, адже не тільки вища школа має бути інклюзивною, але і суспільство загалом. В Україні інклюзивне навчання як одна з основних форм здійснення права на освіту для осіб із особливими потребами має стати повноцінною системою, яка містить усі ключові компоненти з визначеними нормами фінансування, механізмами забезпечення спеціальних умов і принципами адаптації до навчального простору.

Висновки. Підбиваючи підсумки роботи, можна сказати, що інклюзивна освіта у ЗВО нині – це не тільки інноваційний процес, який дозволяє здійснювати навчання і виховання осіб із різними потребами, але і вектор, що потужно впливає на розвиток усієї системи освіти, забезпечуючи її гуманізацію. Проте інклюзивна практика у закладах вищої освіти України багато в чому експериментальна і супроводжується чималими проблемами. Навчання осіб із особливими освітніми потребами ускладнене не досить розвинутою інфраструктурою, фізичною недоступністю ЗВО, зокрема проблемним

є питання пересування від місця проживання до навчального закладу.

Однією з головних умов ефективності інклюзивної вищої освіти є забезпечення в університетах грамотної системи психолого-педагогічного супроводу студентів із ООП на всіх етапах здобуття ними освіти. Вона передбачає втілення таких напрямів, як робота із соціальним оточенням студента; освітній простір, до якого він залучається; адаптація до вищу і майбутньої професії. Працівникам і студентам

закладу потрібно чітко усвідомлювати соціальну значущість інклюзивної освіти, демонструвати готовність брати активну участь у її впровадженні.

Серед перспективних напрямів розвитку інклюзивної вищої освіти насамперед потрібно виділити проведення систематичної роботи із залучення студентів із ООП до навчання за різними спеціальностями, популяризацію здобуття вищої освіти особами з ООП, грамотну профорієнтаційну роботу зі школярами вразливих категорій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38-39. Ст. 380 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Інклюзивне навчання [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
3. Вища освіта в Україні у 2019 році: статистичний збірник [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vysh_osvita/arch_vysh_osvita.htm
4. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 635) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF>
5. Закон України «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37-38. Ст. 2004 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. Арищенко А. Інклюзивний освітній простір ЗВО України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 5. С. 381-389. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/37.pdf>
7. Продиус О. І. Особливості моделей інклюзивної освіти в країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 4(2). С. 86-93 [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_4%282%29__14
8. Инклюзивное образование в вузах Европы: прогресс и проблемы [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://libinform.ru/read/foreign-experience/Inklyuzivnoe-obrazovanie-v-vuzah-Evropy-progress-i/>
9. Чеський Університет Масарика: Як зробити навчання доступним для всіх [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://osvitoria.media/ru/experience/cheskyj-universytet-imeni-masaryka-yak-zrobyty-navchannya-dostupnym-dlya-vsih-2/>

REFERENCES

1. Law of Ukraine “On higher education” Verhovna Rada Bulletin. 2017. № 38-39. P. 380. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [In Ukrainian]
2. Inclusive learning. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya> [In Ukrainian]
3. Higher education in Ukraine in 2019: Compendium of statistic. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vysh_osvita/arch_vysh_osvita.htm [In Ukrainian]
4. Procedure for organization of inclusive learning in higher education institutions (adopted by the Cabinet of Ministers dated 10 May 2019 № 635). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF> [In Ukrainian]
5. Law of Ukraine “On higher education” Verhovna Rada Bulletin. 2014. № 37-38. P. 2004. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [In Ukrainian]
6. Arishchenko A. Inclusive educational space of higher education institutions of Ukraine / A. Arishchenko // Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. 2018. № 5. P. 381-389 Retrieved from: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/37.pdf> [In Ukrainian]
7. Prodius O.I. Peculiarities of inclusive education models in European countries regarding the demands of modern society. / O. I. Prodius // Problems of systemic approaches in economy. 2019. Issue 4(2). P. 86-93. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_4%282%29__14 [In Ukrainian]
8. Inclusive education in higher education institutions of Europe: progress and problems. Retrieved from: <http://libinform.ru/read/foreign-experience/Inklyuzivnoe-obrazovanie-v-vuzah-Evropy-progress-i/> [In Russian]
9. Czech Masaryk University: How to make learning accessible to all. Retrieved from: <https://osvitoria.media/ru/experience/cheskyj-universytet-imeni-masaryka-yak-zrobyty-navchannya-dostupnym-dlya-vsih-2/> [In Ukrainian]

H. Y. SHEVCHUK

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor at the Department of Pedagogics and Innovative Education,

Lviv Polytechnic National University,

Lviv, Ukraine

E-mail: gannanulp@gmail.com

http://orcid.org/0000-0002-9688-2305

INCLUSIVE EDUCATION IN HIGHER SCHOOL: CHALLENGES AND PERSPECTIVES

The article analyzes the main challenges facing higher education institutions in the process of realization of inclusive education. The implementation of inclusive education is definitely the progressive trend in the development of the Ukrainian education, as the number of people with special educational needs, able to gain knowledge and socialize, is increasing every year. Legal and regulatory framework for education of people with special educational needs has been highlighted. Through regulatory and legislative reforms, an inclusive model of education is becoming increasingly feasible, provided that the essence and necessity of inclusion are properly understood by all actors in the educational process and by society in general. The key aspects of organization of inclusive educational environment, vocational training of teachers to work in newly created conditions, psychological-pedagogical basis of inclusive education and socio-cultural adaptation of students have been investigated. The systemic nature of changes envisages the restructuring of the educational space of higher education institutions in accordance with the individual possibilities of young people with special educational needs. This structural transformation of education implies a long-term, step-by-step and costly process to solve actual social problems of all participants in inclusive education. Fundamental changes in the educational space are related to creation of the accessible environment, universal design of the infrastructure, availability of special devices for different categories of students, on the one hand, and to the formation of innovative structural and informative aspects of the holistic pedagogical process, shaping of a new «segment» of inclusive education due to parallel realization of vocational-educational and rehabilitative-developing technologies, on the other hand. Priorities for improving the process of inclusion in higher education institutions have been determined on the basis of the analysis of European countries' experience. Realization of the systemic work through engagement of students with special educational needs in training by various specialties, promotion of higher education among students with special educational needs, savvy career guidance counseling with vulnerable school children should initially be emphasized as the advanced directions regarding the development of inclusive higher education.

Key words: inclusive education, inclusive educational environment, people with special educational needs, higher education, barrier-free environment.